

ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ ПОРЯДОК ЗАСТОСУВАННЯ ЗАПОБІЖНИХ ЗАХОДІВ ЗА НОВИМ КПК УКРАЇНИ

В.К. Матвійчук

*доктор юридичних наук, професор,
заслужений працівник народної освіти України,
перший проректор
ВНЗ «Національна академія управління»*

Г.В. Мартиненко

*о.к.р «Магістр»
юридичного факультету
Київського національного університету
імені Тараса Шевченка*

Постановка проблеми. Одним із найбільш актуальних питань у практиці досудового розслідування і судового провадження є питання застосування запобіжних заходів як виду заходів забезпечення кримінального провадження, пов'язаних з обмеженням деяких конституційних прав і свобод людини.

Особливість застосування запобіжних заходів полягає в тому, що їх реалізація в житті відбувається до набрання обвинувальним вироком законної сили, тобто стосовно особи, яка відповідно до вимог принципу презумпції невинуватості вважається невинуватою у вчиненні злочину. У зв'язку з цим, особливого значення набувають наукові дослідження, присвячені проблемним питанням застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні України.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Дослідженнями значених питань у різні періоди займалося багато вчених-процесуалістів, серед яких: Ю.М. Грошевий, І.М. Гуткін, З.З. Зінатуллін, О.В. Капліна, В.М. Корнуков, Ю.Д. Лівшиц, В.Т. Маляренко, В.І. Маринів, М.І. Мельник, В.О. Михайлов, В.В. Назаров, В.Т. Нор, І.Л. Петрухін, П.П. Пилипчук, М.А. Погорецький, О.П. Рижаків, В.М. Тertiшник, І.Л. Трунов, О.І. Тищенко, А.Я. Хитра, В.П. Шибіко, О.Г. Шило та ін.

Сьогодні окремим питанням щодо запобіжних заходів та їх місця серед заходів процесуального примусу в кримінальному провадженні приділялась увага у дослідженнях К.Г. Горелкіної, Т.В. Данченка, А.В. Захарко, О.М. Коріняк, В.О. Попелюшка, Д.А. Чухраєва, М.Г. Шавкуна та ін.

Метою статті є аналіз чинного кримінального процесуального законодавства щодо особливостей застосування запобіжних заходів.

Основні результати дослідження. Відповідно до чинного Кримінального процесуального кодексу запобіжними заходами є: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою.

Тимчасовим запобіжним заходом є затримання особи.

КПК України передбачені й інші заходи впливу, які застосовуються до деяких категорій підозрюваних, обвинувачених, зокрема: до неповнолітніх підозрюваних чи обвинувачених може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників; до неповнолітніх, які виховуються в дитячій установі, — передання їх під нагляд адміністрації цієї установи; до особи, стосовно якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування — передання на піклування опікунам, близьким родичам чи членам сім'ї з обов'язковим лікарським наглядом; поміщення до психіатричного закладу в умовах, що виключають її небезпечну поведінку.

Новий КПК України вніс зміни у порядок застосування запобіжних заходів.

У першу чергу слід звернути увагу на учасників кримінального провадження, які мають право ініціювати обрання запобіжних заходів та приймати рішення про їх застосування. Так, застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування можливе тільки за клопотанням слідчого, погодженим з прокурором, або за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції слідчого судді, а під час судового провадження — лише за клопотанням прокурора, і віднесене до виключної компетенції суду, який здійснює і судове провадження. Таким чином, усі запобіжні заходи застосовуються судовими органами, не пов'язаними із кримінальним переслідуванням особи.

КПК України, окрім учасників кримінального провадження, які мають право ініціювати обрання запобіжних заходів та приймати рішення про їх застосування, встановлює об'єктом їх обрання підозрюваного та обвинуваченого, тобто осіб, які притягаються до кримінальної відповідальності.

Новелою цього КПК є закріплення за стороною захисту можливості вносити клопотання про обрання запобіжного заходу, що обґрунтовує задекларований принцип змагальності у кримінальному провадженні [5, с. 468].

До особи, яка затримана за підозрою у вчиненні кримінального правопорушення, може бути застосовано тільки один запобіжний захід.

Новим КПК України розмежовується можливість обрання запобіжних заходів під час досудового розслідування злочину та кримінального проступку, зокрема, під час дізнання по кримінальних проступках не допускається застосування запобіжних заходів у вигляді домашнього арешту, застави або тримання під вартою.

Таким чином, за менш небезпечне правопорушення до підозрюваного, обвинуваченого повинні застосовуватись більш м'які заходи процесуального примусу, а за вчинення найбільш суспільно небезпечного діяння — злочину, передбачена можливість застосування всіх без винятку запобіжних заходів.

Обов'язок доказування підстав, у тому числі підстав-ризиків застосування запобіжного заходу, а також, що жоден із більш м'яких запобіжних заходів не може запобігти цим ризикам, покладається на слідчого і прокурора. Якщо вони не впораються з цим обов'язком – суд зобов'язаний відмовити у застосуванні запобіжного заходу (ч. 3 ст. 176 КПК України).

Рішення про обрання запобіжного заходу – дуже серйозний і відповідальний крок, адже будь-який запобіжний захід завжди пов'язаний з обмеженням особистої свободи людини і через це може застосовуватися лише за наявності дійсної на те необхідності, за вказаними в законі підставами та з дотриманням визначеного процесуального порядку. При цьому в основі рішення про застосування того чи іншого запобіжного заходу завжди повинна бути сукупність конкретних доказів, які свідчать про необхідність попередження неналежної поведінки підозрюваного чи обвинуваченого [7, с. 4].

При обранні запобіжного заходу повинні враховуватися одночасно його мета, підстави, а також інші передбачені законом обставини, які чітко визначені в Кримінальному процесуальному кодексі.

Мета застосування запобіжного заходу полягає: з одного боку – у забезпеченні виконання обвинуваченим покладених на нього процесуальних обов'язків, а з іншого – у запобіганні таким його спробам (ризикам):

- 1) переховуватися від органів досудового розслідування та/або суду;
- 2) знищити, сховати або спотворити будь-яку із речей чи документів, які мають істотне значення для встановлення обставин кримінального правопорушення;
- 3) незаконно впливати на потерпілого, свідка, іншого підозрюваного, обвинуваченого, експерта, спеціаліста у цьому ж кримінальному провадженні;
- 4) перешкоджати кримінальному провадженню іншим чином;
- 5) вчинити інше кримінальне правопорушення чи продовжити кримінальне правопорушення, у якому підозрюється, обвинувачується.

Застосування запобіжного заходу з будь-якою іншою метою, наприклад, з метою покарання особи за кримінальне правопорушення, з метою добитися показань стосовно її причетності до кримінального правопорушення тощо неприпустиме. Його застосування в жодному разі не повинно залежати від того, визнає підозрюваний, обвинувачений свою вину у вчиненні кримінального правопорушення чи не визнає [4, с. 403].

Підставою застосування запобіжного заходу є:

- 1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні особою кримінального правопорушення;
- 2) наявність ризиків, які дають достатні підстави вважати, що підозрюваний, обвинувачений, засуджений може здійснити дії, передбачені ч.1 ст. 177 КПК України.

Юридичною підставою обрання запобіжного заходу є ухвала слідчого судді або ухвала суду.

При вирішенні питання про обрання конкретного виду запобіжного заходу повинні також враховуватися обставини, передбачені у ст. 177 КПК України:

1) вагомість наявних доказів про вчинення підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;

2) тяжкість покарання, що загрожує відповідній особі у разі визнання підозрюваного, обвинуваченого винуватим у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він підозрюється, обвинувачується;

3) вік та стан здоров'я підозрюваного, обвинуваченого;

4) міцність соціальних зв'язків підозрюваного, обвинуваченого в місці його постійного проживання, у тому числі наявність в нього родини й утриманців;

5) наявність у підозрюваного, обвинуваченого постійного місця роботи або навчання;

6) репутацію підозрюваного, обвинуваченого;

7) майновий стан підозрюваного, обвинуваченого;

8) наявність судимостей у підозрюваного, обвинуваченого;

9) дотримання підозрюваним, обвинуваченим умов застосованих запобіжних заходів, якщо вони застосовувалися до нього раніше;

10) наявність повідомлення особі про підозру у вчиненні іншого кримінального правопорушення;

11) розмір майнової шкоди, у завданні якої підозрюється, обвинувачується особа, або розмір доходу, в отриманні якого внаслідок вчинення кримінального правопорушення підозрюється, обвинувачується особа, а також вагомість наявних доказів, якими обґрунтовуються відповідні обставини.

За новим КПК України коло згаданих вище обставин, що враховуються при обранні запобіжного заходу, значно розширено у порівнянні з КПК України 1960 р., тому і обґрунтування обрання того чи іншого запобіжного заходу повинно бути більш ширшим. Зазначені обставини повинні ретельно аналізуватись під час вирішення питання, наприклад, про тримання особи під вартою, а також при застосуванні запобіжних заходів щодо неповнолітніх, осіб літнього віку, тяжкохворих, вагітних жінок та тих, що годують, або самотніх матерів, багатодітних батьків тощо [7, с. 4].

На теоретичному рівні виникає питання стосовно вичерпності обставин, передбачених ст. 177 КПК України.

На думку В. Попелюшка, врахування інших обставин при застосуванні запобіжного заходу, наприклад, невизнання обвинуваченим своєї вини, його поведінки при проведенні ним слідчих дій чи під час судового розгляду — неприпустиме [6, с. 5].

Слід дещо конкретизувати таку позицію, оскільки в інформаційному листі Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ від 04.04.2013 р. «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» зазначається, що слідчому судді, суду слід мати на увазі, що перелік обставин, які слід враховувати при вирішенні питання про застосування запобіжного заходу, не є вичерпним та підлягає розширеному тлумаченню з огляду на фактичні обставини, встановлені у кримінальному провадженні [2, с. 11]. Тобто слідчий

суддя, суд може визнати такими й інші обставини, наприклад, сприяння розкриттю злочину, вжиття заходів з відшкодування (компенсації) завданої потерпілому шкоди та інші пом'якшуючі обставини. При застосуванні запобіжного заходу ці обставини можуть враховуватися як окремо, так і в сукупності [4, с. 405].

Відповідно до ст. 184 КПК України запобіжний захід застосовується судом, в межах територіальної юрисдикції якого здійснюється досудове розслідування, не інакше як на підставі клопотання слідчого або прокурора. Підставою для визначення територіальної юрисдикції суду першої інстанції при розгляді клопотань щодо застосування запобіжних заходів є постанова керівника відповідного органу досудового розслідування про створення слідчої групи, в якій визначено місце проведення досудового розслідування.

Копія клопотання та матеріалів, якими обґрунтовується необхідність застосування запобіжного заходу, надається підозрюваному, обвинуваченому не пізніше ніж за три години до початку розгляду клопотання.

У кримінальному провадженні щодо декількох осіб внесення клопотання про обрання запобіжного заходу здійснюється стосовно кожного з підозрюваних, обвинувачених окремо. Це, фактично, і забезпечує демократичність та гуманістичний характер засобів кримінальної процесуальної діяльності, про що неодноразово зазначалось у висновках експертів щодо КПК України 2012 р. [5, с. 466].

У разі, якщо після подання клопотання про застосування запобіжного заходу прокурору стали відомі обставини, що виключають обґрунтовану підозру у вчиненні особою кримінального правопорушення, він зобов'язаний відкликати клопотання про застосування запобіжного заходу та відкликати дозвіл на затримання, якщо такий дозвіл був отриманий або, якщо йому стали відомі інші обставини, що можуть вплинути на вирішення судом питання про застосування запобіжного заходу, — доповнити або змінити клопотання, або замінити його новим клопотанням (ст. 185 КПК України).

Відповідно до ст. 186 КПК України клопотання про застосування або зміну запобіжного заходу розглядається слідчим суддею, судом невідкладно, але не пізніше сімдесяти двох годин з моменту фактичного затримання підозрюваного, обвинуваченого або з моменту надходження до суду клопотання, якщо підозрюваний, обвинувачений перебуває на свободі, чи з моменту подання підозрюваним, обвинуваченим, його захисником до суду відповідного клопотання.

Статтю 187 КПК України на слідчого суддю, суд після одержання клопотання про застосування запобіжного заходу до підозрюваного, обвинуваченого, який перебуває на свободі, покладається обов'язок призначити дату судового засідання і здійснити судовий виклик. У разі неприбуття підозрюваного, обвинуваченого за судовим викликом і відсутності у слідчого судді, суду на початок судового засідання відомостей про поважні причини, що перешкоджають його своєчасному прибуттю, слідчий суддя, суд має право постановити ухвалу про привід підозрюваного, обвинуваченого, якщо він не з'явився для розгляду клопотання щодо обрання запобіжного заходу у вигляді застави,

домашнього арешту чи тримання під вартою, або ухвалу про дозвіл на його затримання з метою приводу, якщо ухвала про привід не була виконана.

Статтею 193 КПК України встановлюється порядок розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу.

Розгляд клопотання про застосування запобіжного заходу проводиться в режимі змагання сторін: з участю прокурора — з однієї сторони, та з участю обвинуваченого і його, захисника — з іншої сторони.

Слідчий суддя, суд, до якого прибув або доставлений підозрюваний, обвинувачений для участі у розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу, зобов'язаний роз'яснити його права:

- 1) мати захисника;
- 2) знати суть та підстави підозри або обвинувачення;
- 3) знати підстави його затримання;
- 4) відмовитися давати пояснення, показання з приводу підозри або обвинувачення;
- 5) давати пояснення щодо будь-яких обставин його затримання та тримання під вартою;
- 6) досліджувати речові докази, документи, показання, на які посилається прокурор, та надавати речі, документи, показання інших осіб на спростування доводів прокурора;
- 7) заявляти клопотання про виклик і допит свідків, показання яких можуть мати значення для вирішення питань цього розгляду;
- 8) оскаржувати застосування запобіжного заходу.

Частина 3 цієї ж статті покладає обов'язок на слідчого суддю, суд вжити необхідних заходів для забезпечення захисником підозрюваного, обвинуваченого, якщо останній заявив клопотання про залучення захисника, якщо участь захисника є обов'язковою або якщо слідчий суддя, суд вирішить, що обставини кримінального провадження вимагають участі захисника.

За клопотанням сторін або за власного ініціативою слідчий суддя, суд може заслухати будь-якого свідка чи дослідити будь-які матеріали, що мають значення для вирішення питання про застосування запобіжного заходу.

Частиною 5 зазначеної статті закріплена така гарантія: будь-які твердження чи заяви обвинуваченого, зроблені під час розгляду питання про застосування запобіжного заходу, не можуть бути використані проти нього ні на доведення його винуватості у кримінальному правопорушенні, у вчиненні якого він обвинувачується, ні у будь-якому іншому правопорушенні.

Якщо підозрюваного або обвинуваченого оголошено у міжнародний розшук, слідчий суддя, суд може розглянути клопотання про обрання запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою та обрати такий запобіжний захід за їх відсутності. У такому разі після затримання особи і не пізніше як через сорок вісім годин з часу її доставки до місця кримінального провадження слідчий суддя, суд за участю підозрюваного, обвинуваченого розглядає питання про застосування обраного запобіжного заходу у вигляді тримання під вартою або його зміну на більш м'який запобіжний захід, про що постановляє ухвалу.

Відповідно до ст. 194 КПК України під час розгляду клопотання про застосування запобіжного заходу слідчий суддя, суд зобов'язаний встановити, чи доводять надані сторонами кримінального провадження докази обставини, які свідчать про:

1) наявність обґрунтованої підозри у вчиненні підозрюваним, обвинуваченим кримінального правопорушення;

2) наявність достатніх підстав вважати, що існує хоча б один із ризиків, передбачених ст. 177 КПК України, і на які вказує слідчий, прокурор;

3) недостатність застосування більш м'яких запобіжних заходів для запобігання ризику або ризикам, зазначеним у клопотанні.

Відповідно до ч. 2-4 цієї ж статті слідчий суддя, суд зобов'язаний постановити ухвалу про відмову в застосуванні запобіжного заходу, якщо під час розгляду клопотання прокурор не доведе обставини, передбачені п.п. 1, 2, 3 частини першої цієї статті. Окрім цього слідчий суддя, суд має право зобов'язати підозрюваного, обвинуваченого перебувати за кожною вимогою до суду або до іншого органу державної влади, визначеного слідчим суддею, судом, якщо прокурор доведе обставини, передбачені п. 1 ч. 1 цієї статті, але не доведе обставини, передбачені п. 2, 3 ч. 1 цієї статті. Якщо під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу прокурор доведе обставини, передбачені п. 1, 2 ч. 1 цієї статті, але не доведе обставини, передбачені п. 3 ч. 1 цієї статті, слідчий суддя, суд має застосувати більш м'який запобіжний захід, ніж той, що зазначений у клопотанні, а також покласти на підозрюваного, обвинуваченого обов'язки (зазначені нижче), необхідність покладення яких встановлена з наведеного прокурором обґрунтування клопотання.

Якщо під час розгляду клопотання про обрання запобіжного заходу, не пов'язаного з триманням під вартою, прокурор доведе наявність всіх обставин, передбачених частиною першою зазначеної статті, слідчий суддя, суд застосує відповідний запобіжний захід, зобов'язує підозрюваного, обвинуваченого перебувати за кожною вимогою до суду або до іншого визначеного органу державної влади, а також виконувати один або кілька обов'язків, а саме:

1) перебувати до визначеної службової особи із встановленою періодичністю;

2) не відлучатися із населеного пункту, в якому він зареєстрований, проживає чи перебуває, без дозволу слідчого, прокурора або суду;

3) повідомляти слідчого, прокурора чи суд про зміну свого місця проживання та/або місця роботи;

4) утримуватися від спілкування з будь-якою особою, визначеною слідчим суддею, судом або спілкуватися з нею із дотриманням умов, визначених слідчим суддею, судом;

5) не відвідувати місця, визначені слідчим суддею, судом;

6) пройти курс лікування від наркотичної або алкогольної залежності;

7) докласти зусиль до пошуку роботи або до навчання;

8) здати на зберігання до відповідних органів державної влади свій паспорт (паспорти) для виїзду за кордон, інші документи, що дають право на виїзд з України і в'їзд в Україну;

9) носити електронний засіб контролю.

Строк накладення обов'язків не повинен перевищувати двох місяців та у разі необхідності може бути продовжений до 12 місяців. Після закінчення строку, в тому числі продовженого, на який на підозрюваного, обвинуваченого були покладені відповідні обов'язки, ухвала про застосування запобіжного заходу в цій частині припиняє свою дію і обов'язки скасовуються.

Таким чином, закон зобов'язує слідчого суддю і суд підходити до вирішення питання про обрання запобіжного заходу не механічно, а оціночно щодо кожної окремої підстави, керуючись при цьому принципом презумпції невинуватості і правилами, які з цього принципу витікають, у тому числі правилом про тлумачення усіх сумнівів у доведеності обставин, на яких ґрунтується обвинувачення та ризику на користь обвинуваченого [6, с. 6].

Слідчому судді, суду слід також враховувати, що КПК визначає особливі порядки застосування запобіжних заходів до певних категорій осіб: неповнолітніх; осіб, щодо яких передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування; суддів; народних депутатів України; а також особливий порядок видачі осіб, які вчинили кримінальне правопорушення (екстрадиція).

Запобіжні заходи до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого застосовуються з урахуванням його вікових та психологічних особливостей і роду занять. Слідчому судді, суду необхідно зважати, що затримання та тримання під вартою можуть застосовуватися до неповнолітнього лише у разі, якщо він підозрюється або обвинувачується у вчиненні тяжкого чи особливо тяжкого злочину за наявності визначених КПК мети та підстав для його застосування.

При розгляді клопотання про застосування запобіжного заходу до неповнолітнього слідчому судді, суду слід мати на увазі, що до неповнолітніх, крім запобіжних заходів, може застосовуватися передання їх під нагляд батьків, опікунів чи піклувальників (ч. 1 ст. 493 КПК України). Застосування таких процесуальних дій можливе за обов'язкового встановлення слідчим суддею, судом таких обставин у їх сукупності:

1) відомості про особу батьків, опікунів або піклувальників, а також відомості про їхні стосунки з неповнолітнім дають змогу впевнитися у тому, що вони можуть належно здійснювати нагляд за неповнолітнім;

2) батьки, опікуни чи піклувальники, а також неповнолітній надали згоду на передання під нагляд;

3) батьками, опікунами або піклувальниками надано письмове зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а також його належну поведінку.

До неповнолітніх, які виховуються у дитячій установі, крім запобіжних заходів, може застосовуватися передання їх під нагляд адміністрації цієї установи. Застосування таких процесуальних дій можливе за обов'язкового встановлення слідчим суддею, судом таких обставин:

1) представник адміністрації дитячої установи, а також неповнолітній надали згоду на передання під нагляд;

2) представником адміністрації дитячої установи надано письмове зобов'язання забезпечити прибуття неповнолітнього підозрюваного чи обвинуваченого до слідчого, прокурора, слідчого судді, суду, а також його належну поведінку.

Особа, яка взяла зобов'язання про нагляд, має право відмовитися від подальшого виконання цього зобов'язання, заздалегідь про це повідомивши. У таких випадках слідчий суддя, суд повинен розглянути відповідне повідомлення та за наявності клопотання органу досудового розслідування чи сторони обвинувачення розглянути клопотання про застосування запобіжного заходу до неповнолітнього підозрюваного, обвинуваченого відповідно до положень ст. 492 КПК України.

До особи, щодо якої передбачається застосування примусових заходів медичного характеру або вирішувалося питання про їх застосування, запобіжні заходи застосовуються у порядку, передбаченому гл. 18 КПК, тільки за наявності належним чином встановленого факту розладу психічної діяльності чи психічної хвороби особи [2, с. 7-8].

Відповідно до ч. 1 ст. 480 КПК України особливий порядок кримінального провадження застосовується стосовно:

- 1) народного депутата України;
- 2) судді Конституційного Суду України, професійного судді, а також присяжного і народного засідателя на час здійснення ними правосуддя;
- 3) кандидата у Президенти України;
- 4) Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини;
- 5) Голови Рахункової палати, його першого заступника, заступника, головного контролера та секретаря Рахункової палати;
- 6) депутата місцевої ради;
- 7) адвоката;
- 8) Генерального прокурора України, його заступника.

Стосовно деяких категорій суб'єктів передбачається імунітет від кримінальної відповідальності і встановлюється статус недоторканності. Недоторканністю володіють Президент України, Голова Верховної Ради України і Прем'єр-міністр України.

Додаткові гарантії встановлюються також на рівні Конституції України та спеціальних законів.

Порівняно з КПК 1960 р. запроваджується принципово новий спосіб здійснення контролю за підозрюваним — застосування електронних засобів контролю.

Згідно із положеннями ст. 195 КПК України застосування електронних засобів контролю полягає у закріпленні на тілі підозрюваного, обвинуваченого пристрою, який дає змогу відслідковувати та фіксувати його місцезнаходження. Такий пристрій має бути захищений від самостійного знімання, пошкодження або іншого втручання в його роботу з метою ухилення від контролю і негайно сигналізуватиме про спроби здійснити такі дії. До того ж не допускається застосування електронних засобів контролю, які суттєво порушують нормальний уклад життя особи, спричиняють значні незручності

у їх носінні або можуть становити небезпеку для життя та здоров'я особи, яка їх використовує.

Порядок застосування електронних засобів контролю встановлюється наказом Міністерства внутрішніх справ України від 9 серпня 2012 р. № 696 «Про затвердження Положення про порядок застосування електронних засобів контролю».

Електронні засоби контролю можуть застосовуватися лише на підставі ухвали слідчого судді, суду: слідчим (при обранні стосовно підозрюваного, обвинуваченого запобіжного заходу у вигляді особистого зобов'язання, особистої поруки, застави, якщо на останнього покладено відповідний обов'язок) та працівниками органу внутрішніх справ, якщо щодо підозрюваного, обвинуваченого обрано запобіжний захід у вигляді домашнього арешту).

Слідчий, працівник органу внутрішніх справ перед застосуванням електронного засобу контролю зобов'язаний під розпис роз'яснити підозрюваному, обвинуваченому правила користування пристроєм, техніку безпеки поводження з ним та наслідки його зняття або неправомірного втручання в його роботу з метою ухилення від контролю.

Відмова від носіння засобу електронного контролю, умисне зняття, пошкодження або інше втручання в його роботу з метою ухилення від контролю, а рівно намагання вчинити зазначені дії є невиконанням обов'язків, покладених судом на підозрюваного, обвинуваченого при обранні запобіжного заходу, не пов'язаного з позбавленням волі або у вигляді домашнього арешту.

Звичайно, після набуття чинності новим КПК пройшло зовсім небагато часу — всього 8 місяців, але вже можна підбити перші підсумки. Попри негативні прогнози деяких політиків, у цілому результати цілком оптимістичні.

В першу чергу КПК сприяв гуманізації кримінального процесу. Відповідно до статистичних даних, наданих радником Президента Андрієм Портновим, українські СІЗО спустіли майже на третину: станом на січень 2012 року в них тримали від 35000 до 37000 чоловік, сьогодні ж залишилося близько 21000. Фактично 12-13 тис. чоловік вийшло на волю. Це безпрецедентні цифри [3, с. 1].

Крім того, до набуття чинності КПК правоохоронці щомісячно заарештовували приблизно 2200-2500 чоловік. Сьогодні ж щомісячно затримують від 550 до 650 громадян. За 4 місяці ми фактично маємо різке зменшення кількості осіб, яких тримають у СІЗО за нетяжкі злочини та злочини середньої тяжкості. Ми спостерігаємо таку тенденцію, що вже можемо прогнозувати: через кілька місяців майже не залишиться людей, яких тримають у СІЗО за вчинення нетяжких злочинів [3, с. 2].

Інша позитивна сторона — завдяки новому КПК суди стали рідше обирати такий радикальний запобіжний захід, як тримання під вартою, віддаючи перевагу заставі, домашньому арешту. Скажімо, за 3 місяці застосування застави на депозитні рахунки держави надійшло 47 млн. грн. Причому до бюджету зарахували приблизно 1% від цієї суми. Це може свідчити про те, що наші громадяни, навіть маючи спокусу сховатися від правосуддя, не ухиляються від виконання своїх зобов'язань [3, с. 2].

Висновки. Таким чином, у новому КПК України запроваджено нову концепцію порядку застосування запобіжних заходів, зокрема реалізовано принцип змагальності сторін через участь підозрюваного, обвинуваченого, захисника під час вирішення судом питання про застосування запобіжних заходів, наділення їх відповідними процесуальними правами; запроваджено систему електронного контролю; суворо обмежено строки, протягом яких запобіжний захід залишається в силі. Досить гуманним є підхід законодавця до з'ясування мети та встановлення підстав до застосування певного запобіжного заходу, визначення процесуальних обмежень стосовно застосування деяких з них під час досудового розслідування кримінальних проступків.

Узагальнюючи вищевикладене, слід зробити висновок, що за новим Кримінальним процесуальним кодексом України система запобіжних заходів та порядок їх застосування є значним кроком до найкращих демократичних традицій дотримання прав людини і громадянина.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Кримінальний процесуальний кодекс України: чинне законодавство з 19 листопада 2012 року: (ОФІЦ. ТЕКСТ). – К. : ПАЛИВОДА А. В., 2012. – 382 с.
2. Інформаційний лист Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 511-550/0/4-13 від 04.04.2013 р. «Про деякі питання порядку застосування запобіжних заходів під час досудового розслідування та судового провадження відповідно до Кримінального процесуального кодексу України» // [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://sc.gov.ua/uploads/tipumse/files/Інформаційний%20лист%20%20від%2004.04.2013%20р.doc>
3. *Александрова А.* Рівняння на кодекс // Закон і бізнес. – 16–23 березня 2013 р. – № 11 (1101). – С. 1–2.
4. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар / За загальною редакцією професорів В.Г. Гончаренка, В.Т. Нора, М.Є. Шумила. – К. : Юстініан, 2012. – 1328 с.
5. Кримінальний процесуальний кодекс України. Науково-практичний коментар: У 2 т. / За заг. ред. В.Я. Тація, В.П. Пшонки, А. В. Портнова. – Х. : Право, 2012. – 768(т1) с., 664(т2) с.
6. *Попелюшко В.О.* Запобіжні заходи в новому КПК України: поняття, мета, підстави, порядок та суб'єкти застосування // Адвокат. – 2012. – № 9 (144). – С. 4–6.
7. *Фаринник В.І.* Особливості застосування запобіжних заходів у кримінальному провадженні // Юридичний вісник України. – 2012. – 22–28 вересня (№ 38). – С. 4.

Матвійчук В.К., Мартиненко Г.В. Процесуальний порядок застосування запобіжних заходів за новим КПК України

У статті у відповідності до чинного Кримінального процесуального кодексу України висвітлені такі запобіжні заходи: особисте зобов'язання, особиста порука, застава, домашній арешт, тримання під вартою.

Ключові слова: запобіжні заходи, особиста порука, застава, домашній арешт.

Матвейчук В.К., Мартыненко А.В. Процессуальный порядок применения мер пресечения по новому УПК Украины

В статье в соответствии с действующим Уголовным процессуальным кодексом Украины освещены следующие меры пресечения: личное обязательство, личное поручительство, залог, домашний арест, содержание под стражей.

Ключевые слова: меры, личное поручительство, залог, домашний арест.

Matveichuk V., Martinenko A. Remedial order of application of preventive measures on the new Code of Criminal Procedure

In an article in accordance with the Criminal Procedure Code includes the following measures: personal commitment, bond, bail, house arrest, detention.

Keywords: action, bond, bail, house arrest.

Стаття надійшла до редакції 05.06.2013.